

Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalgs udtalelse om Island som kandidatland

(sonderende udtalelse)

(2011/C 54/02)

Ordfører: **Liina CARR**

I brev af 28. april 2010 anmodede Kommissionens næstformand, Maroš Šefčovič, og kommissær med ansvar for udvidelse, Štefan Füle, under henvisning til artikel 304 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (TEUF) om Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalgs sonderende udtalelse om:

Island som kandidatland.

Det forberedende arbejde henvistes til Den Faglige Sektion for Eksterne Forbindelser, som vedtog sin udtalelse den 27. oktober 2010.

Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg vedtog på sin 467. plenarforsamling den 8.-9. december 2010, mødet den 9. december, følgende udtalelse med 170 stemmer for, 1 imod og ingen hverken for eller imod:

1. Konklusioner og henstillinger

1.1 Der er på nuværende tidspunkt alvorlige problemer med offentlighedens støtte til Islands ansøgning om EU-medlemskab, hvilket bekræftes af den offentlige høring, der blev gennemført i Island i september 2010. Selvom medlemskab som sådan fortsat er et omdiskuteret spørgsmål, synes støtten til tiltrædelsesforhandlingerne for nylig at være steget: 64 % foretrækker at fortsætte EU-tiltrædelsesprocessen snarere end at trække ansøgningen tilbage. Dette er en betydelig stigning i støtten til tiltrædelsesprocessen i forhold til tidligere meningsmålinger.

1.2 Udvalget mener, at det er på tide, at de EU-venlige organisationer i højere grad blander sig i den offentlige debat for at forklare fordelene ved et EU-medlemskab for såvel Island som EU. EØSU kunne gå i spidsen og afholde arrangementer med særligt fokus på den rolle, som de organisationer, der repræsenterer »andre interesser«, spiller.

1.3 EØSU bakker kraftigt op om Islands medlemskab af EU og understreger vigtigheden af, at det islandske civilsamfund deltager i tiltrædelsesforhandlingerne. Arbejdsmarkedets parter har traditionelt haft en stærk rolle i den islandske politiske beslutningsproces og har allerede forbindelser til EØSU og de europæiske paraplyorganisationer.

1.4 Ligesom arbejdsmarkedets parter understreger udvalget behovet for en bredere deltagelse af civilsamfundets forskellige interessegrupper. Det er nødvendigt at sikre en »civil dialog« ud over den mere traditionelle sociale dialog under tiltrædelsesprocessen.

1.5 Udvalget anbefaler, at der hurtigst muligt nedsættes et fælles rådgivende udvalg om Island, som det er sket for andre førtiltrædelseslande. Udvalget mener, at det vil være et nyttigt redskab til udveksling af synspunkter og information mellem civilsamfundet i Island og EU-landene, til fremsættelse af fælles anbefalinger

og holdninger til forhandlingsparterne og ikke mindst til at styrke Gruppe III-organisationernes, dvs. de øvrige interesseorganisationers rolle under tiltrædelsesforhandlingerne.

1.6 Island er takket være sin høje politiske og økonomiske udvikling og deltagelse i Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde (EØS) generelt godt rustet (til trods for den islandske økonomis sammenbrud under den nylige krise) til at påtage sig forpligtelserne ved et EU-medlemskab, især på de områder, som er omfattet af EØS-aftalen. EØSU mener også, at Island som EU-land kan bidrage til udviklingen af forskellige EU-politikker, for eksempel på områderne bæredygtigt fiskeri, vedvarende energi og den arktiske dimension. For øjeblikket har Island ikke nogen plads i EU's beslutningstagende institutioner.

1.7 Selvom Island allerede har gennemført en væsentlig del af EU-retten, venter der fortsat udfordringer forude på visse centrale områder, primært fiskeri og landbrug. EØSU understreger, at civilsamfundsgrupperne inden for disse områder skal spille en central rolle i tiltrædelsesprocessen. Det er også nødvendigt at inddrage andre relevante grupper i tiltrædelsesprocessen for at støtte den islandske regering i dens opgave med at forhandle om landets optagelse i EU.

1.8 Nogle af de stærke civilsamfundsorganisationer har allerede erklæret deres modstand mod Islands ansøgning om medlemskab. Under disse omstændigheder er det af største vigtighed, at organisationer, der stiller sig positivt til EU-medlemskab, i den nærmeste fremtid starter en offentlig debat om fordelene ved et medlemskab for hhv. Island og EU. Med tanke på den konsensus-søgende tilgang på europæisk plan mener EØSU, at en bredere debat på nationalt og europæisk plan ville være gavnlig og kunne hjælpe organisationerne og offentligheden med at danne sig en mening gennem den demokratiske proces.

1.9 Offentlighedens negative holdning til EU-medlemskab i Island skyldes delvist den uløste tvist om Icesave. Det er derfor endnu mere nødvendigt at inddrage civilsamfundet i en konstruktiv dialog om spørgsmålet om EU-medlemskab. EØSU insisterer på, at Icesave-sagen skal holdes uden for tiltrædelsesforhandlingerne og ikke må gøres til en hindring for Islands tiltrædelse.

2. Den nuværende situation

2.1 Island ansøgte om EU-medlemskab i juli 2009, og den 24. februar 2010 afgav Kommissionen en positiv udtalelse om landets ansøgning. Den 17. juni 2010 besluttede Det Europæiske Råd at indlede tiltrædelsesforhandlinger og opfordrede Rådet til at vedtage en generel forhandlingsramme. Beslutningen blev godkendt af Europa-Parlamentet den 28. juni 2010. Det første møde på regeringskonferencen blev holdt den 27. juli 2010.

2.2 Island har allerede gennemført en stor del af EU-retten gennem EØS-aftalen og Schengenassocieringsaftalen, hvilket vil lette screeningprocessen og de efterfølgende forhandlinger om de enkelte kapitler. Der udestår dog udfordringer på nogle centrale områder som landbrug, fiskeri og pengepolitik. Screeningprocessen er gået i gang og vil efter planen blive afsluttet i juni 2011.

2.3 Island opfylder fuldt ud de politiske betingelser for EU-medlemskab, der blev fastsat af Det Europæiske Råd i København i 1993. Island er et veludviklet repræsentativt demokrati med stærke institutioner, et omfattende system til beskyttelse af de grundlæggende rettigheder, menneskerettighederne og retsstatsprincipperne.

2.4 Landets offentlige administration er generelt også effektiv og fri for politisk indblanding. Den seneste tids finansielle uro har dog været ledsaget af politisk uro og behov for administrative reformer. Efter Kommissionens opfattelse har den finansielle krise rejst spørgsmål om potentielle interessekonflikter som følge af de tætte forbindelser mellem politikerne og erhvervslivet, og yderligere reformer vil sandsynligvis være nødvendige. Reformen af den offentlige administration er allerede påbegyndt, og den har taget fat på nogle af de spørgsmål, som Kommissionen havde rejst.

2.5 Trods de alvorlige konsekvenser af den økonomiske krise er Island en fungerende markedsøkonomi og er udmærket i stand til at klare konkurrencepresset og markedskræfterne i EU. For at bekæmpe krisen har den islandske regering iværksat vanskelige stramninger og stillet forslag om politikker til at diversificere økonomien, og den håber at vende tilbage til positiv vækst i slutningen af 2010. Det vigtigste mål for den siddende regering er at genskabe balancen i statsbudgettet inden 2013 og samtidig skabe arbejdspladser og fremme innovationen med det sigte at genoprette Islands konkurrenceevne inden 2020.

2.6 Generelt ses Island som en naturlig kandidat til medlemskab. Landet har en veludviklet demokratisk kultur og en høj grad af tilpasning til EU-retten, og det vil derfor kunne afslutte tiltrædelsesforhandlingerne relativt hurtigt, forudsat at det fuldt ud tilpasser sin lovgivning til EU-retten ved tiltrædelsen. Hvis forhandlingerne lykkes, og islændingene godkender deres lands medlemskab ved en folkeafstemning, bliver Island det medlemsland med den mindste befolkning på omkring 317 000 indbyggere.

2.7 Efter at Island ansøgte om medlemskab, er der blevet oprettet ti forhandlingsgrupper til at forestå forhandlingerne på de forskellige områder. Arbejdsmarkedets parter og andre vigtige organisationer er godt repræsenteret og har sæde i de relevante grupper. Selvom det er embedsmænd, der er ansvarlige for forhandlingerne, er de mest direkte berørte grupper blevet inviteret til at deltage i det forberedende arbejde i forhandlingsholdene og til at deltage direkte i processen.

2.8 Det er den islandske regerings politik at inddrage civilsamfundet fuldt ud i tiltrædelsesprocessen. Da udenrigsudvalget i Islands parlament udarbejdede sin udtalelse om EU-medlemskab, blev civilsamfundsorganisationer, enkeltpersoner og institutioner opfordret til at indsende bemærkninger, der blev taget i betragtning. I udenrigsudvalgets konklusioner blev det bemærket, at der ville blive etableret et omfattende høringsforum, hvor EU, status for tiltrædelsesforhandlingerne og Islands forhandlingsposition på de enkelte områder ville blive drøftet.

2.9 Trods alle disse positive signaler om civilsamfundets deltagelse i tiltrædelsesprocessen har Island mistet noget af sin troværdighed i nogle EU-lande som følge af bankkrisen og Icesave-tvisten. Islændingenes holdning til EU ligger ikke helt fast. En Gallup-undersøgelse fra juli 2010 viste, at 60 % støttede en tilbagetrækning af ansøgningen om medlemskab, men i slutningen af september viste en anden meningsmåling, foretaget af avisen Fréttablaðið, at 64 % af de adspurgte ønskede at afslutte forhandlingerne, således at der kunne stemmes om spørgsmålet ved en folkeafstemning. Selvom det er for tidligt at sige, om opfattelsen af EU blandt islændingene er ændret, er det sikkert, at der er en enorm efterspørgsel efter mere faktuelle oplysninger om EU og EU-medlemskab. Der synes at være en stigende lyst til at lære mere om EU og tiltrædelsesprocessen med henblik på at basere fremtidige beslutninger på et solidt videngrundlag i stedet for myter og frygt.

3. Forbindelserne med EU

3.1 Island har tætte forbindelser med Den Europæiske Union gennem EØS-aftalen, der trådte i kraft i 1994. I henhold til EØS-aftalen kan tre af EFTA-landene deltage i EU's indre marked. Efter Islands ansøgning om medlemskab oprettede EU en repræsentation i Island. Tidligere blev Island håndteret fra Oslo.

3.2 EØS-aftalen har krævet en høj grad af integration af EU-retten i Islands nationale lovgivning. Island har vedtaget de fleste bestemmelser vedrørende de fire frihedsrettigheder. Kun få indenlandske sektorer er ikke berørt af EØS-aftalen, som nogle måske vil hævde indebærer en form for pseudomedlemskab af EU. Den procentdel af lovgivningen om det indre marked, der var omsat til national lovgivning i juli 2009, ligger på samme niveau som gennemsnittet for EU-landene.

3.3 Selvom retfærdighed, frihed og sikkerhed ikke er en del af EØS-aftalen, har Island også deltaget på dette politikområde gennem Schengenassocieringsaftalen. Da de nordiske EU-medlemsstater ansøgte om at blive medlem af Schengen, gjorde de det på den betingelse, at der ville blive fundet en løsning til at opretholde den nordiske pasunion med Island og Norge. De to lande har derfor anvendt Schengenreglerne siden marts 2001.

3.4 Hvad angår deltagelse i EU's beslutningsproces, giver EØS-aftalen hovedsagelig adgang til Kommissionen. I henhold til artikel 99 og 100 i EØS-aftalen kan EFTA/EØS-landene deltage i Kommissionens ekspertgrupper og arbejdsgrupper i komitologitudvalg. Imidlertid har EØS/EFTA-landene ikke nogen formel adgang til Rådet eller Europa-Parlamentet.

3.5 Arbejdsmarkedets parter i Island deltager sammen med EØSU i det blandede rådgivende udvalg EØS/EU. På det politiske plan deltager Island i Europa-Parlamentets blandede udvalg EØS/EU. Sammen med Norge deltager Island også i uformelle møder forud for Rådets nordiske/baltiske møder, hvor det har mulighed for at forsøge at få sine synspunkter igennem.

3.6 Ud over ikke at deltage fuldt ud i EU's beslutningsproces er den vigtigste forskel mellem Islands status under EØS-aftalen og EU-medlemskab, at EØS-aftalen ikke omfatter overnationale institutioner, som har beføjelse til at vedtage love, der er direkte gældende i medlemsstaterne. EØS-aftalen indebærer heller ikke overdragelse af retslige beføjelser. Omvendt ville EU-medlemskab give Island ret til repræsentation i alle EU-institutioner og beslutningsorganer.

3.7 Trods tætte forbindelser med EU har Island indtil for nylig valgt at stå uden for EU. Denne holdning kan generelt føres tilbage til en række forhold, først og fremmest ønsket om at bevare national kontrol over fiskeressourcerne. Den fælles landbrugspolitik er også upopulær blandt islandske landmænd, der frygter konkurrencen fra billigere produkter fra fastlandet. Den nationalistiske diskurs er stærk i visse befolkningsgrupper i Island, og visse beslutningstagere har generelt været uvillige til at fremme noget, der kunne opfattes som at give køb på landets suverænitet. Islands geografiske isolation, dets særlige sikkerhedspolitiske forbindelser med USA under Den Kolde Krig, administrationens beskedne størrelse og valgsystemets begunstiggelse af landdistrikterne nævnes undertiden også som mulige årsager til Islands

politik over for EU. Endelig har man generelt indtil finanskrisen set EØS-aftalen som værende tilstrækkelig til at tjene Islands interesser.

3.8 Trods de ovennævnte faktorer har store dele af befolkningen gennem årene været tilhængere af tættere forbindelser til EU. Sammenbruddet i det islandske finanssystem i oktober 2008 førte til et yderligere holdningsskifte til fordel for EU-medlemskab og indførelse af euroen. I juli 2009 stemte det islandske parlament for at ansøge om EU-medlemskab. Imidlertid er den offentlige mening og de politiske partier i Island fortsat splittede om dette spørgsmål.

3.9 Islands EU-medlemskab ville gavne både EU og Island. For EU ville det bidrage til dets geografiske fuldstændighed, give det fodfæste i det arktiske område og mulighed for at deltage i Arktisk Råd. For Island ville EU-tiltrædelse styrke landets muligheder for at forfølge bedre former for multilateral styring i det arktiske område. Medlemskab ville også i nogen grad bidrage til at genoprette Islands internationale troværdighed og have en stabiliserende effekt på landets valuta og økonomi som helhed. Som medlem af EU ville Island have meget at byde på, når det gælder politikken vedrørende den nordlige dimension, udvikling og udnyttelse af vedvarende energikilder og en grønnere økonomi i EU.

3.10 Der ligger stadig mange forskellige udfordringer forude, da mange vigtige områder falder uden for EØS og Schengensamarbejdet. Nogle af disse vil sandsynligvis give visse problemer under forhandlingerne. Fiskeri og landbrug forventes at blive særligt vanskelige, og civilsamfundsorganisationerne på disse områder kommer til at spille en central rolle i tiltrædelsesprocessen. Tiltrædelsesprocessen bør være en frivillig konsensusbaseret tovejsproces, hvor ingen af parterne føler sig presset af de andre til at påtage sig forpligtelser, de er ikke klar til.

4. Den socioøkonomiske situation

4.1 Islands økonomi har traditionelt set primært været baseret på fiskeri, og fiskeriet tegner sig stadig for næsten halvdelen af Islands vareeksport. På det seneste er aluminiumproduktion og turisme også blevet vigtige industrier. I 1990'erne begyndte Island en proces med økonomisk deregulering, liberalisering og diversificering, og oprettede en stor finansiel sektor. Den islandske banksektor kollapsede i kølvandet på den globale finansielle krise som et resultat af overeksponering, utilstrækkelige finansielle sektortilsyn og bankernes størrelse i forhold til den nationale økonomi. Bankernes samlede passiver var mere end ti gange større end Islands BNP (1). Dette førte til en dyb recession med sociale såvel som økonomiske konsekvenser.

(1) Islands udenrigsministerium, Baggrundsnotat, Islands økonomiske genopretningsprogram, juni 2010 http://www.mfa.is/media/MFA_pdf/Factsheet--Iceland%27s-Economic-Recovery-Program-June.pdf.

4.2 Den islandske krone faldt markant og forårsagede høj inflation, arbejdsløsheden steg, priserne på aktiver faldt, en lang række virksomheder stod over for konkurs, og det private forbrug faldt. Skatterne (kapital- og indkomstskat, punktafgifter og moms-satser) blev også sat op, der blev indført en ny tretrins personlig indkomstskat, og der blev skåret ned på forskellige goder, såsom barsels- og forældreorlov og børnebidrag. Offentlige udgifter til uddannelse og sundhedspleje blev ligeledes beskåret. Mange islandske husholdninger blev ramt hårdt, da de mistede en stor del af deres opsparring og/eller indkomst. For at afbøde virkningerne af krisen er der dog iværksat en omfattende gældsomlægning for enkeltpersoner såvel som erhvervslivet. For enkeltpersoner findes der en særlig udenretlig gældsomlægning for husstande i alvorlige vanskeligheder ⁽²⁾.

4.3 Den offentlige gæld er mangedoblet i kølvandet på krisen. En stor del af denne gæld skyldes Icesaves forpligtelser. Ifølge indskydergarantiordningen i direktiv (94/19/EF) er Island forpligtet til at tilbagebetale indskyderne op til 20 000 euro per konto. Island har indvilget i at overholde disse forpligtelser. Den fortsat uløste Icesave-tvist handler imidlertid om de vilkår og betingelser, hvorpå Island skal tilbagebetale de britiske og hollandske regeringer, som har godtgjort deres egne indskydere.

4.4 Island har iværksat forskellige foranstaltninger i et forsøg på at imødegå krisen. De tre største banker er blevet nationaliseret, omstruktureret og tilført ny kapital. Der er indført sikkerhedsforanstaltninger vedrørende betalingsbalancen, som begrænser de internationale kapitalstrømme for at forhindre udstrømning af valuta og yderligere devaluering af den islandske krone. Nationalbanken begyndte gradvist at afskaffe denne kontrol i oktober 2009. Der er oprettet et nyt økonomiministerium, nationalbankens ledelse er skiftet ud, og finanstillsynets rolle er blevet styrket. Regeringen har også iværksat en omfattende undersøgelse af de begivenheder, der førte til krisen, med nedsættelse af en særlig undersøgelseskommission og en særlig anklager.

4.5 Regeringen har desuden bedt det internationale samfund, herunder Den Internationale Valutafond, IMF, om hjælp. IMF's standby-arrangement for Island er på 2 100 millioner dollars, og dertil kommer yderligere 2 750 millioner dollars fra de øvrige nordiske lande, Polen og Færøerne. Det økonomiske program, der støttes af IMF, indebærer foranstaltninger, der sigter mod at stabilisere valutakursen og genopbygge tilliden til den monetære politik, revidere finanspolitikken og holde den offentlige sektors gæld på et forsvarligt niveau, omstrukturere finanssektoren og dens lovgivningsmæssige rammer og lette husholdningernes og virksomhedernes gældsomlægning. Ved udgangen af september 2010 godkendte IMF sin tredje gennemgang af Islands økonomiske genopretningsplan.

4.6 Islands makroøkonomiske stabilisering er endnu ikke afsluttet, og den finanspolitiske konsolidering er fortsat en stor udfordring. For at styrke den finanspolitiske ramme vil man vedtage en 4-årig finanspolitisk konsolidering. Der er allerede tegn på bedring. IMF skønner, at økonomien vil opleve en positiv vækst i andet halvår af 2010, hvilket understøttes af Islands stærke økonomiske nøgletal ⁽²⁾. Inflationen er faldende, og valutakursen er

blevet stabiliseret. De nye kommercielle banker er blevet tilført kapital, og de omfattende reformer af reglerne for det finansielle marked er afsluttet. Ledigheden har ikke nået det bebudede niveau på over 10 %.

4.7 Arbejdsmarkedets parter har spillet en central rolle i Islands økonomiske genopretningsplan. Regeringen og arbejdsmarkedets parter underskrev en »stabilitetspagt« i juni 2009, og budgettet for 2010 afspejler denne aftale. Pagtens formål var at sikre social konsensus om de nødvendige tilpasningsforanstaltninger, men da pagten først og fremmest inddrog arbejdsmarkedets parter, følte nogle civilsamfundsorganisationer sig udelukket fra denne proces. I marts 2010 trak den islandske arbejdsgiverforening sig ud af pagten under henvisning til, at der var sket brud på pagten og regeringens manglende evne til at holde sine løfter.

4.8 På mellemlang til lang sigt har Island et relativt fleksibelt arbejdsmarked med høj erhvervsfrekvens, en ganske ung og veluddannet arbejdsstyrke og et robust ressourcegrundlag, herunder rige fangstpladser og omfattende vedvarende energikilder. Det er derfor sandsynligt, at Island med tiden vil komme sig helt efter det nuværende økonomiske tilbageslag. Desuden mener Kommissionen, at hvis Island overholder EU-retten, når det gælder økonomisk og monetær politik, vil landets deltagelse i Den Økonomiske og Monetære Union ikke volde større problemer.

5. Civilsamfundet i Island

5.1 Island har en lang tradition for aktiv inddragelse af civilsamfundet. Navnlig takket være det islandske samfunds beskedne størrelse har interessegrupperne meget tætte og ofte personlige bånd til regeringen og har deltaget aktivt i den politiske proces. Faktisk har nogle interessegrupper, såsom landmænd og fiskeriforeninger og fagforeninger, traditionelt haft meget tætte forbindelser til bestemte politiske partier.

5.2 For at opveje begrænsningerne ved at have en lille administration arbejder den islandske regering tæt sammen med de islandske interessegrupper, som er aktive på EU-plan, og er ofte afhængig af dem til at indsamle oplysninger og skabe forståelse for islandske spørgsmål i Bruxelles. Interessegrupperne spiller imidlertid en større rolle i forbindelse med informationsindsamling og strategilægning end med at påvirke EU's politik, undtagen på visse områder af socialpolitikken, hvor arbejdsmarkedets parter er særdeles aktive og har direkte adgang til den politiske udformningsproces.

5.3 I henhold til forfatningens artikel 74 kan alle former for foreninger ligesom i andre nordiske lande dannes uden forudgående tilladelse og kan ikke opløses ved en administrativ beslutning. Foreninger skal lade sig registrere hos nationalregistret for at få et nationalt registreringsnummer til brug i skattesammenhæng og skal have en registreret adresse. Fagforeningsvirksomhed er reguleret ved lov om fagforeninger og arbejdsmarkedskonflikter.

⁽²⁾ http://www.mfa.is/media/MFA_pdf/Factsheet--Iceland%27s-Economic-Recovery-Program-June.pdf.

5.4 Mange islandske organisationer har gamle og stærke bånd til deres nordiske modstykker. Sådanne bånd vil kunne hjælpe de islandske organisationer med at udveksle bedste praksis og lære af deres partnerorganisationers erfaringer i forbindelse med deres respektive landes optagelse i EU.

5.5 Den offentlige høring med civilsamfundsorganisationerne i Island har imidlertid vist, at sammenlignet med arbejdsmarkedsorganisationerne er de øvrige civilsamfundsorganisationer overvejende indadskuede. Gennem et tættere samarbejde bør det være muligt at overtale dem til at anlægge en bredere synsvinkel på deres rolle i Island, især i relation til deres rolle i EU-tiltrædelsesprocessen, og EU-organisationerne bør også kunne lære af deres islandske modstykker.

5.6 Island har anvendt den nordiske økonomiske og sociale model, der er kendetegnet ved en omfattende velfærdsstat med rundhåndede sociale ordninger. Arbejdsmarkedets parter på begge sider af arbejdsmarkedet deltager aktivt i den sociale dialog med henblik på at udveksle information og løse diverse vigtige sociale og økonomiske spørgsmål. Sociale regler er generelt fastlagt i kollektive overenskomster og ikke ved lov.

5.7 I Island har udviklingen stort set været identisk med de nordiske nabolande med stigende offentlige udgifter. Urbaniseringen og ændringer i samfundsstrukturen har ført til dannelsen af forskellige interessegrupper, primært fagforeninger, kooperativer og landbrugssammenslutninger. I de tidlige år var interessegrupperne få, men stærke, og de havde tætte bånd til bestemte politiske partier, der tjente deres interesser.

5.8 I sidste halvdel af det 20. århundrede steg antallet af interessegrupper, efterhånden som samfundet blev mere sammensat. Med den stigende mangfoldighed er båndene mellem bestemte politiske partier og de magtfulde interessegrupper blevet svækket. I et lille samfund som Island kan det dog ikke undgås, at der er kort afstand mellem civilsamfundet og regeringen.

5.9 Skønt den islandske model på mange måder ligner sine nordiske modstykker, adskiller den sig fra den gængse nordiske model på et par punkter. Udviklingen i Island har været langsommere, og velfærdsudgifterne har traditionelt været lavere i Island end i de øvrige nordiske lande. Liberaliserings- og privatiseringspolitikker var fremtrædende i 1990'erne, og i kølvandet på den finansielle krise er velfærdssystemet blevet kraftigt beskåret. I de nordiske lande støttes velfærdsmodellen generelt af parterne til både venstre og højre af det politiske spektrum, og dette er også tilfældet i Island, skønt den politiske scene overvejende er præget af centrum-højrekoalitioner. Arbejdsmarkedets parter har spillet en central rolle i den politiske proces.

5.10 Resultaterne af den offentlige høring har vist, at civilsamfundet i Island er splittet i spørgsmålet om EU-medlemskab. Især er fiskeri- og landbrugsorganisationerne imod EU-medlemskab, mens organisationer som f.eks. Arbejdernes Landsorganisation (ASI) og industriforbundet (SI) går ind for det. Mange organisationer i Island er også neutrale i spørgsmålet. Island har et meget

stærkt demokrati, men repræsentationen af det bredere civilsamfunds organisationer er relativt svag, og det fører til, at ikke alle dele af civilsamfundet kommer lige meget til orde.

6. De vigtigste organisationer og deres holdning i EU-debatten

6.1 Arbejdsmarkedets parter

6.1.1 Arbejdernes Landsorganisation (ASI) er den vigtigste faglige organisation i Island og repræsenterer ufaglærte arbejdere, kontor- og handelsansatte, søfolk, byggeri- og industriarbejdere, ansatte i el-branchen og forskellige andre erhverv i den private sektor og en del af den offentlige sektor, selvom de fleste offentligt ansatte er repræsenteret via forbundet af stats- og kommunalansatte (BSRB). Begge organisationer er medlemmer af Den Europæiske Faglige Samarbejdsorganisation (EFS). En tredje central organisation, Akademikerforbundet (BHM), organiserer ansatte med akademiske uddannelser i både den offentlige og den private sektor.

6.1.2 ASI's modstykke på ledelsessiden og medlem af BUSINESSEUROPE er den islandske arbejdsgiverforening (SA). SA har otte medlemsorganisationer inden for vidt forskellige områder såsom energi, turisme, finans og fiskeri. Disse to organisationer spiller en central rolle i koordineringen af politikker på områderne beskæftigelse, sociale anliggender, miljø og arbejdsmarked. En anden organisation, der er aktiv på EU-plan, og som også tilhører BUSINESSEUROPE, er det islandske industriforbund (SI). SI er medlem af SA.

6.1.3 Arbejdsgiver- og arbejdstagersammenslutningerne deltager i en række udvalg og i bestyrelserne i offentlige organer, hvor de varetager deres respektive medlemmers interesser i forberedelsen og gennemførelsen af lovgivningen, f.eks. arbejdstilsynet i Island, ligestillingsrådet, og videnskabs- og teknologirådet. De er også i tæt kontakt med regeringen, når det kommer til at forberede og forny lønftaler. Arbejdsmarkedets parter arbejder tæt sammen om de fælles interesser på områderne ligestilling, arbejdsbeskyttelse og informationsformidling.

6.1.4 Arbejdsmarkedsparterne i Island er allerede ganske godt integreret i EU's politiske proces. De følger EU's lovgivningsprocedure tæt, da EU-politikker, der vedtages gennem EØS-aftalen, påvirker dem direkte.

6.1.5 Repræsentanter fra arbejdstager- og arbejdsgiverorganisationer i EFTA-landene har forbindelse til EØSU via Det Rådgivende Udvalg for Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde (EØS-CC), som er en del af EØS' institutionelle struktur. Dette forum fungerer som et bindeled mellem arbejdsmarkedsparterne i EFTA-landene og civilsamfundsorganisationerne i EU. I modsætning til EØSU omfatter medlemmerne af Det Rådgivende Udvalg for EFTA kun fagforeninger og arbejdsgiverorganisationer. Deri ligger en vis begrænsning, da det ikke omfatter civilsamfundsdialogen som helhed.

6.1.6 Arbejdsmarkedets parter i Island har generelt været ret positive over for europæisk integration, selvom der dog er delte meninger. ASI var oprindeligt skeptisk over for Islands medlemskab af EØS, men reviderede sin politik i 2000 efter at have set, at EØS gav islandske arbejdstagere forskellige fordele. ASI går nu ind for at forhandle om EU-medlemskab og indføre euroen, da det mener, at den islandske arbejdsstyrke og den generelle økonomiske stabilitet vil være bedst sikret ved fuld integration i EU. Det bemærker imidlertid, at der under tiltrædelsesforhandlingerne bør lægges vægt på at bevare fuld kontrol over Islands eksklusive økonomiske zone, hvad angår fiskeri, og at der bør være garanti for støtte til islandsk landbrug. BSRB, der repræsenterer offentligt ansatte, har ikke formuleret nogen officiel holdning til medlemskab, selvom det hilser åbne diskussioner om forhandlingerne velkommen.

6.1.7 På arbejdsgivernes side agter SA at følge medlemskabsforhandlingerne nøje, men har indtaget en neutral holdning til EU-medlemskab, da dets medlemsforbund er delte om spørgsmålet. SI, for eksempel, går ind for medlemskab og hævder, at den islandske økonomi er ustabil på grund af den svingende valutakurs, og at optagelse i EU og indførelse af euroen vil øge konkurrenceevnen og føre til bedre arbejdsforhold for islandske virksomheder.

6.2 Fiskerisektoren

6.2.1 Sammenslutningen af ejerne af fiskerifartøjer (LIU) og sammenslutningen af fiskefabrikker er på den anden side stærkt imod EU-medlemskab. De, der er involveret i fiskeri, er tilbageholdende med at tilslutte sig den fælles fiskeripolitik (CFP), da det ville tillade udenlandske investeringer i sektoren og betyde, at de samlede tilladte fangstkvoter inden for Islands 200 miles eksklusive økonomiske zone ville blive fastsat i Bruxelles. Selvom Island som medlemsstat ville deltage fuldt ud i beslutningsprocessen, er repræsentanterne for civilsamfundsorganisationerne på den opfattelse, at Island på grund af sin størrelse ikke ville kunne få tilstrækkelig indflydelse på beslutningerne i EU. Island ville også opgive sin ret til at indgå selvstændige aftaler med tredjelande vedrørende fiskeri af fælles bestande, der udgør 30 % af Islands fangster. LIU hævder, at udsmid og overfiskning er alvorlige problemer i EU, medens fiskerisektoren i Island er rentabel. Desuden er der ingen garanti for, at princippet om relativ stabilitet vil blive opretholdt i EU.

6.2.2 I august 2010 sagde formanden for LIU imidlertid på Islands Radio RÚV, at Island skulle fortsætte sine EU-optagelsesforhandlinger, og »den bedst mulige aftale« skulle søges i forhandlingerne, og at det ikke gav nogen mening at trække EU-ansøgningen tilbage på nuværende tidspunkt.

6.2.3 Endelig forventes Islands genoptagelse af kommerciel hvalfangst i 2006 at blive et omtåleligt spørgsmål, da det strider imod EU's politik, og hvis der ikke findes en løsning, kan det blive en alvorlig hindring på Islands vej til tiltrædelse.

6.2.4 Den fælles fiskeripolitik er for øjeblikket til revision. Forventede ændringer vil sandsynligvis bringe den tættere på den islandske model. Alligevel vil Islands forhandlinger om medlemskab blive baseret på de nuværende regler, og der er derfor forskellige potentielle stridspunkter. Fiskeri vil sandsynligvis blive det

vigtigste emne i Islands tiltrædelsesforhandlinger. Fiskerilobbyen har stor indflydelse på den politiske proces og vil sandsynligvis spille en central rolle i debatten om EU-medlemskab, da indkomsten fra fiskeriet pr. indbygger er langt større i Island end i noget andet EU-land.

6.3 Landbrugssektoren

6.3.1 En anden organisation, der har en lang tradition for politisk deltagelse, er landbrugsorganisationen. Landmændene har traditionelt været en stærk drivkraft i Island med tætte bånd til regeringen, men deres indflydelse er blevet svækket i årenes løb, i takt med at sektoren er blevet mindre. Ligesom LIU følger landbrugsorganisationen EU's lovgivningsprocedure nøje. Landbrugsorganisationen er en partnerorganisation for COPA/COGECA, og derfor er organisationens medvirken på sin vis begrænset. Den europæiske paraplyorganisation fokuserer primært på EU-relaterede spørgsmål.

6.3.2 Landbrugsorganisationen er stærkt imod EU-medlemskab og hævder, at det vil føre til et omfattende tab af arbejdspladser i landbruget og have en betydelig negativ indvirkning på landets fødevarerikthed og -forsyning. Det vigtigste ræsonnement bag dette udsagn er, at Island ville være nødt til at tillade ubegrænset import af landbrugsprodukter fra EU, hvilket ville være vanskeligt for islandske landmænd at konkurrere med. Imidlertid indgår EU's fødevarerlovgivning, der garanterer fødevarerikthed⁽³⁾, allerede i EØS-aftalen og træder i kraft ved udgangen af 2011. Under gennemførelsen af fødevarerlovgivningspakken på nationalt plan lykkedes det landbrugsorganisationen at opretholde et forbud mod import af fersk kød i den islandske lovgivning, selvom et sådant forbud formentlig strider imod formålet med EU-lovgivningen. I henhold til artikel 19 i EØS-aftalen har Island også indgået aftaler om toldfri kvoter og indrømmelser for specifikke produkter, hvilket giver landbrugsorganisationen grund til bekymring.

6.3.3 Landbruget vil være et centralt område i tiltrædelsesforhandlingerne, og klar støtte til mælkeproduktion, fåreavl og andre traditionelle landbrug vil være et af Islands mål. En langsigtet national støtte i stil med den til andre EU-regioner, der ligger nord for den 62. breddegrad, kunne bidrage til at opretholde landbrugsdriften i disse områder med lav befolkningstæthed og vanskelige klimatiske forhold.

6.4 Miljøsektoren

6.4.1 Der er en række aktive miljøgrupper i Island. Miljøgrupper i EU følger generelt EU's miljøpolitik nøje, er aktive på europæisk plan og er medlemmer af paraplyorganisationer. Dette synes ikke at have været så vigtigt for islandske miljøgrupper gennem årene, selvom et par af dem har nogle internationale forbindelser.

⁽³⁾ Forordning (EF) Nr. 178/2002 om generelle principper og krav i fødevarerlovningen og dertil knyttede retsakter

6.4.2 Der er en række mulige forklaringer på dette. For det første er anti-hvalfangstpolitikker populære blandt de europæiske interessegrupper, hvilket kan betyde, at de islandske miljøgrupper ikke føler, at de har noget til fælles med deres europæiske modstykker. For det andet fokuserer islandske miljøgrupper, såsom Landvernd, primært på problemet med jorderosion og bevaring af naturlige levesteder i Island, og er ofte imod opførelsen af vandkraftværker og dæmninger for at øge produktionen af aluminium. Selvom det meste af EU's miljøpolitik falder ind under EØS-aftalen, omfatter den ikke lovgivningen om bevaring af naturlige levesteder. Endelig har miljøgrupper i Island lidt under manglende finansiering og ressourcer. Måske er det grunden til, at de islandske miljøgrupper har været mindre aktive end deres europæiske modstykker på EU-plan og til dato generelt ikke har været særligt aktive i debatten om EU-medlemskab. Landvernd, for eksempel, har ikke formuleret en officiel holdning til EU-medlemskab, selvom det generelt føler, at virkningen af EU's miljølovgivning har været positiv. Landvernd er også interesseret i at afklare den rolle, det kan spille i tiltrædelsesforhandlingerne, herunder yderligere deltagelse i EU-programmer såsom rammeprogrammet for naturbeskyttelse.

6.5 Forbrugerbeskyttelse

6.5.1 Islands forbrugersammenslutning (NS) er en uafhængig, non-profit, ikke-statslig organisation, som blev grundlagt i 1953.

NS er aktiv på europæisk plan og er medlem af paraplyorganisationer. Den arbejder allerede tæt sammen med ECC-Island, som er en del af Det Europæiske Netværk af Forbrugercentre (EEC-netværket). NS har ikke taget et fast standpunkt for eller imod Islands optagelse i EU. NS har derimod længe været af den holdning, at Island skal se på alle fordele og ulemper ved at tilslutte sig EU, og på sin generalforsamling i 2008 konkluderede NS, at Island skal ansøge om EU-medlemskab for at finde ud, hvad de virkelige problemer er, og for at få sikre, at man fordomsfrit og på baggrund af fakta kan komme videre i diskussionen om EU. I 2008 fik NS udarbejdet en rapport med fokus på fordele og ulemper for forbrugerne, hvis Island blev medlem af EU. Så NS har uden at tage et fast standpunkt eller udarbejde en politik for eller imod EU altid tilskyndet til at søge om optagelse i EU som sådan og forsøgt at udfylde sin rolle ved at sætte gang i diskussioner om EU.

6.6 Andre organisationer

6.6.1 Andre vigtige organisationer er handicapforbundet, handelskammeret, som er medlem af Eurochambers, handels- og servicearbejderforbundet, der er medlem af EUROCOMMERCE, det islandske handelsforbund og forskellige andre ngo'er. På nuværende tidspunkt har disse organisationer endnu ikke formuleret officielle synspunkter om EU-medlemskab, selvom de sandsynligvis vil mobilisere sig for eller imod bestemte europæiske politikker. Der findes også særlige grupper af EU-tilhængere eller -modstandere som f.eks. Evrópusamtökin og Heimssýn.

Bruxelles, den 9. december 2010

Staffan NILSSON

Formand

for Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg
